

Թեամբը շինուած է . եկեղեցւոյն ճակտին վրայ Խարայեղացւոց Թագաւորնէրէն վեցին հսկայաձև արձանները կան :

Փիլիպպոս Բ Սէն-Վրանդէնի պատերազմէն վեց տարի ետքը , այսինքն 1563 տարւոյն , սկսել տուաւ այդ շէնքը , որ երեսունըութը տարի տևեց :

Ճարտարապետն եղան Յովհաննէս Մկրտիչ Ղուկասոցին ու իր Յովհաննէս Հերրէրա աշակերտը : Եղած ծախքը 5,260,560 տուքադի հասաւ , որ կ'ընէ 62,758,480 Փրանգ : 1671^{ին} սաստիկ կրակէ մը քիչ մը փաստեցաւ , բայց կարողոս Բ մէկէն նորոգեց :

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ա Կ Ի Ց Դ Է Պ Ք

Հիմակոռան Արևելեան պատերազմը : (Տես երես 190)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

1. Տիվանը պաշտօնական կերպով կ'ուզէ որ Պէշեքայի խորը միացած նաւատորմիդները դէպ ի Վոստանգնուպոլիս Ճամբայ ելլեն :
3. Սուլթանը կը հաստատէ ազգային մեծ ժողովքին որոշումները՝ Թէ պէտք է բռնադատել զՌուսաստան Ղանուբեան Իշխանութիւնները պարպելու :
4. Տրուէն տը Լիւի՝ Գաղղիոյ Լոնտրայի գետպանին ձեռքով առաջարկել կու տայ Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութեանը , որ նաւախումբերը Վոսփոր երթան ու ինչուան նաև Վառնա ալ դիրքերնին տարածեն , որպէս զի վերցուին այն վտանգներն որ սպառնալիք կ'ընեն տէրութեան մը . որուն գոյութիւնը ամենահարկաւոր է Եւրոպայի հաւասարակշռութեանը համար . որպէս զի Դրան այնպիսի բարոյական ուժ մը տրուի , որով կանոնաւոր կառավարութեան մը վիճակն ունենայ , իր տակի եղած ժողովուրդներուն անդորրութեանը վրայ ապահով ըլլայ , և իր ազգային հպատակներուն կրօնական սաստիկ զգացմունքները չգործուցանէ կամ աղիտաբեր օգնականներ չկանչէ :

Բարձրագոյն Դուռը այս յայտարարութիւնը կը հանէ 1270 տարւոյն , ճահաբէթի 1^{ին} . Սկզբանէ ի վեր Օսմանեան կառավարութեան բռնած կերպը ամենեւին պատճառ մը չէ տուած գանգատելու : Եթէ Ռուսաստան տրտունջ մ'որ ալ ունեցած ըլլար սուրբ տեղեաց խնդրոյն վրայօք , միայն այս մէկ խնդրոյն համար շատ առաջ պիտի չքալէր , ու վախճանելու միջոցներ պիտի չգործածէր՝ իր գունդերը սահմանագլուխը խաւրելով ու Սեւասդոբոլ ծովային պատրաստութիւններ տեսնելով : Սուրբ տեղեաց վրայօք եղած խնդիրը որոշուած էր , որ իւրաքանչիւր կողմերը գոհ ըրաւ , ու Սուլթանը խօսք տուեր էր որ ամենայն կերպով պատրաստ է ուղուած ապահովութիւնները տալու . ուրեմն պատերազմի առիթ մը փնտռել չէ՞ յունական եկեղեցւոյն առանձնաշնորհութեց խնդրոյն վրայ կենալ յամառիւ , այն առանձնաշնորհու-

թիւներուն , զորոնք Օսմանեան կառավարութիւնը շնորհած է , և զորոնք իր պատուոյն , իր բարձր աստիճանին ու իր գերագոյն իշխանութեանը համար պատշաճ կը սեպէ պահպանելու , և յայտնի է Թէ չկրնար ինքը հաւանիլ որ ունիցէ տէրութիւն մը ասոր խառնուրդ կամ տեսչութիւն ընէ : Ռուսաստան բաւական մեծ զօրքով գրաւեց Մոլտաւիա ու Վալաքիա իշխանութիւնները : Ծանուցանելով որ այս երկիրները իրեն երաշխաւորութիւն պիտի ըլլան՝ ինչուան որ իր պահանջածը ձեռք ձգէ : Այս գործքը արգարապէս Բարձրագոյն Դուռը դաշնագրութեանց դըրժում մը սեպեց և հետեւաբար ճարտարի մը : Նոյն իսկ մէկալ տէրութիւններն ալ այս կերպով գտտեցին անիկայ : Ուրեմն Ռուսաստան է առաջ նետուողը : Իսկ Վեննայի ծանուցագրին գալով՝ որովհետև Օսմանեան կառավարութեան բոլոր ջանքը այն էր , որ չըլլայ Թէ անանկ բան մը մնայ որ ետքը ատենոք պատճառանք մը տայ Ռուսաստանի՝ կայսերութեան կրօնական գործողութիւններուն մէջ մտնելու , անոր համար միայն այն բաները մերժեց անոր մէջէն , որոնք որ երկու իմաստով կրնային առնուիլ : Բայց որովհետև Բեգրպոլիկի դահլիճը իրեն տրուած ապահովութիւններուն ամենեւին գոհ չեղաւ . որովհետև ուրիշ մեծագոյն տէրութիւններուն ըրած ջանքը անպատու ելաւ . վերջապէս որովհետև Բարձրագոյն Դուռը չկրնար տանիլ և ոչ ալ քաշել իրաց հիմակուան վիճակը , ինչպէս նաև Մոլտաւիա ու Վալաքիա իշխանութեանց գրաւուելուն երկարիլը , Օսմանեան դահլիճը՝ իր կառավարութեան գերագոյն իշխանութեւր սորազան իրաւունքներն ու անկախութիւնը պաշտպանել ուզենալով : Բռնադատուած է պատերազմ հրատարակելու : Ինքը բացայայտակի իմացուց Էօմէր փաշային , որ Կորչաքով իշխանին առաջարկէ իշխանութիւնները պարպելու , և իր պաշտօնագիրը ռուս զօրավարին կեցած տեղը հասնելէն առնելով՝ 15 օրուան միջոց Թէ որ ժխտական պատասխան մը հասնի իր ձեռքը , սկսի Թշնամութիւններն ընելու : Բայց սակայն Օսմանեան կառավարու-

Թիւնը չուզենալով արգելքներ դնել բարեկամ տէրութեանց վաճառականական վերաբերութիւններուն, պատերազմին ատեն բաց կը թողու նեղուցները անոնց վաճառաբարձ նաւերուն:

5. Բարձրագոյն Դրան պատերազմի հրատարակումը՝ կոստանդնուպոլիս կը տպուի:
6. Աւստրիոյ կայսրը Վարսաւիայէն Վիեննա կը գառնայ:
7. Տրուէն տը Լիւի այս ծանուցագիրը կու տայ Պուրբընէ պարոնին, գեսպան Գաղղիոյ 'ի Վեննա. Գաղղիա հանդերձ գովելով ալ Աւստրիոյ ըրած ջանքը, չկրնար այս վայրկէնիս Վեննայի գահլճին նոր առաջարկութիւններուն հաւանիլ: Աւստրիոյ, ինչպէս նաև Գաղղիոյ ըրած ջանքերը իրենց վախճան ունէին՝ Ռուսաստանի պահանջմունքները Սուլթանին վէհապետական իրաւանցը հետ միաբանեցնելու. բայց ասիկայ ոչ Գաղղիոյ և ոչ Աւստրիոյ կողմանէ նշան մըն էր ամենին՝ որ Բեդրպուրկի գահլճին առաջին ու զածնէրը օրինաւոր են: Ռուսաստանի առանց պատճառի իշխանութիւնները գրաւեց, այդ բռնութեան գործքով վասնգի մէջ գնելով գաշնագրական խօսակցութեանց յաջողիլը ու այն շարժմունքը հանել տալով, որ այս օրուան օրս բոլոր Տաշկաստանը կը յուզէ: Ինչուան հիմա գաղղիական կառավարութիւնը՝ այս բանիս մէկ պատճառ մը միայն ունեցած է, այս է բոլոր Եւրոպայի օգուտը. մէկ վախճան մը, այսինքն Օսմանեան կառավարութեան պահանջութիւնը. գաղղիական կառավարութիւնը թէպէտ և կը հաւատայ որ մեծ գահլճներուն միաբանութիւնը լաւագոյն միջոցն է այս վախճանիս հասնելու, բայց ինքը իր գործելու ազատութիւնը միշտ պահած է, և ներկայ պարագաներն որ բացարձակապէս կը ստիպեն՝ ինքը որոշած է որ իր ուրիշներուն սպասելու վիճակէն ելլէ: Գաղղիա կը յուսայ թէ Վեննայի գահլճը, որ իր ըմբռնմանը համեմատ ինքզինքը յայտնելուն մէջ չսխալեցաւ, մեր քաղաքավարութեան պահանջած ընթացքը ընդունի:
9. Աւստրիոյ կայսրը կը հրամայէ զօրքը քիչցընելու:
10. Կորչպով իշխանը պատասխան կու տայ Էօմէր փաշային, որ կը բռնագատէր զինքը իշխանութիւնները պարպելու. կ'ըսէ թէ ամսուս Գին իրեն թուղթը ընդունելու էր, բայց ինքը իշխանութիւն չունի ոչ խաղաղութեան և ոչ պատերազմի վրայ խօսելու, ինչպէս նաև իշխանութիւններն ալ պարպելու:
13. Ռուսաց կայսրը Պելլինէն Բեդրպուրկ կը հասնի. (Տ. 28 սեպտ.):
16. Տաշիկները Վիտինի գղեկին մօտ Դանուբի վրայ կղզի մը կ'առնեն:
18. Բարձրագոյն Դրան Փէրմանէր կու տայ Անգլիացուոյ Գաղղիացուոյ պատերազմական նաւերուն Տարտանէլի մանելուն վրայ:
21. Չորս մեծագոյն տէրութեանց կոստանդնու-

պոլսոյ գեսպաններուն միջնորդութեանը պատճառաւ՝ հրաման կ'երթայ Էօմէր փաշային թշնամութիւնները դադարեցնելու ինչուան նոյեմբերի 1:

- Բէշիտ փաշա ծանուցագիրով մը կ'իմացնէ Աւստրիոյ ու Բրուսիոյ պատուիրակացը՝ նաւատորմիղներուն Տարտանէլի մանելը:
22. Նաւատորմիղները Պէշիքայի խորշէն կ'ելլեն: Վալաքիոյ վարչութեան արտաքոյ կարգի ժողովքը կը հրամայէ որ Դանուբին երկու ափունքները իրարու հետ ամենեին հաղորդակցութիւն չունենան:
23. Ռուսերն ու Տաշիկները կը սկսին արիւն թափել: Ռուսի Դանուբի վրայ ունեցած թեթև նաւատորմիղն մէկ մասը Կալաց երթալուն ատեն՝ Խաչքայի ամրոցին թնդանթներէն կը հարուածի:
26. Վալաքիոյ հոսքոտար՝ Սգիրպէյ իշխանը յայտարարական գիր մը կը հանէ, որով կը ցուցնէ թէ ինքը առ ժամանակ մի կը հրաժարի կառավարութենէն, որ վարչութեան արտաքոյ կարգի ժողովքին անցեր էր: — 28ին ճամբայ կ'ելլէ:
27. Տաշիկները, որոնց գլուխ էր Սէլիմ փաշան, գիշեր ատեն Ռուսաց Ս. Նիկողայոս ըսուած զօրանստին կը տիրեն:
28. Էօմէր փաշա Վիտինի մօտ Դանուբը կ'անցնի ու Քալաֆադ քաղաքին կը տիրէ: Սուլթանը կը բռնագատէ հրամանաւ Սերվիոյ իշխանը որ յայտնէ թէ ինչ ճամբայ պիտի բռնէ Դրան Ռուսաստանի հետ ունեցած կռուոյն մէջ: — Նոյեմբերի 6ին Աղբքսանգր իշխանը ասանկ կը պատասխանէ. Սերվիացուոյ կառավարութիւնը չկրնար մասնակից ըլլալ այնպիսի կռուոյ մը, որ Սերվիոյ երկու պաշտպան տէրութեանց մէջ ծնաւ: Ինքը մեծապէս չեղօք պիտի կենայ, ու ու իցէ առ թի մէջ թող պիտի չտայ որ ու իցէ կողմէն բանակի զօրք մը իր երկրին սահմանագլուխներն անցնի:
30. Գրիգոր Աղբքսանգր Կիլիսի իշխանը, որ Մուսախիոյ հոսքոտար էր, նոյն իշխանութեան վարչութեանը արտաքոյ կարգի ժողովքին ձեռքը կը թողու կառավարութիւնը, ու նոյեմբերի 3ին Եաշէն կ'ելլէ:
31. Նեսսելրոտ կոմսը չըլաքերական մը կը հանէ օտար արքունեաց քով եղած գեսպաններուն ու քաղաքական գործակալներուն. Դրան պատերազմ հրատարակելէն ետքն ալ, Ռուսաստան որչափ երկար ատեն որ իր պատինն ու օգուտը թող տան իրեն՝ ետ պիտի կենայ փնասելէն, ու բաւական պիտի սեպէ իրեն՝ իշխանութեանց մէջ բռնած գիբը պահելու, զորոնք միշտ պատրաստ է մէկէն 'ի մէկ պարպելու՝ թէ որ բաւական հատուցում մը ըլլուի: Ուրեմն բացարձակապէս ուրիշ մեծագոյն տէրութիւններէն կը կախուի թըշնամութեանց սահմանը չընդարձակելը: Այս սպասելու վիճակին մէջ եղած միջոցը՝ ամենին արգելք չկայ խօսակցութիւնները չաւրանակելու: